

Het liberalisme mist zijn eigen spiegel: een reactie op het Liberaal Manifest

door Paul de Bruijn

Het nieuwe *Liberaal Manifest* verdient het om serieus gelezen te worden. In een tijd waarin politiek vaak blijft steken in slogans, peilingen en positionering, ligt hier tenminste een poging om opnieuw na te denken over de fundamenteën van het liberalisme. Het Manifest spreekt over rechtsstaat, verantwoordelijkheid, burgerschap, verbinding en sociale rechtvaardigheid. Dat is een duidelijke verbetering ten opzichte van het kale marktdenken dat jarenlang het liberale debat domineerde.

Ik heb het Manifest vergeleken met het Manifest dat ik eerder heb geschreven en hier ook een keer gepubliceerd heb. Dan vallen toch een paar zaken op die ik hier met jullie wil doornemen. Naar mijn mening laat het Manifest een opvallende leegte zien. Het kijkt uitgebreid naar de samenleving, maar nauwelijks naar de gevolgen van het economische denken dat de afgelopen decennia juist onder liberale vlag dominant werd.

Vrijheid verschijnt in de tekst nog steeds vooral als iets dat ontstaat door economische ruimte, onderne-

merschap en terughoudend bestuur. De markt blijft impliciet de natuurlijke bondgenoot van vrijheid. Maar steeds meer mensen ervaren dat anders. Zij merken dat formele vrijheid niet automatisch leidt tot grip op hun leven, bestaanszekerheid of invloed op hun omgeving.

De balans tussen kapitaal en arbeid is zichtbaar schever geworden. Vermogen groeit sneller dan inkomen uit werk. Grote bedrijven en financiële structuren oefenen steeds

Paul de Bruijn

“Het echte liberalisme ging nooit alleen over bescherming tegen de overheid, maar ook tegen willekeurige macht.”

gelaten worden. Vrijheid betekende ook de mogelijkheid om jezelf daadwerkelijk te ontwikkelen. Daar verliest dit Manifest iets wezenlijks.

Vrijheid zonder toegang tot goed onderwijs, betaalbare zorg, bestaanszekerheid en maatschappelijke invloed wordt uiteindelijk een privilege voor degenen die al sterk staan. Dan verandert liberalisme langzaam van emancipatiedachte in een systeem dat vooral bestaande verhoudingen beschermt.

Het Manifest gebruikt terecht woorden als verbinding, gemeenschapszin en verantwoordelijkheid. Alleen blijft onduidelijk hoe die verbinding standhoudt in een samenleving waarin economische ongelijkheid blijft toenemen en publieke invloed steeds verder verschuift naar grote organisaties, platforms en internationale markten.

Een samenleving stagneert niet door een gebrek aan slogans over saamhorigheid. Zij valt uiteen wanneer grote groepen mensen structureel ervaren dat hun werk, zorgen en toekomstperspectief minder zwaar wegen dan economische efficiëntie.

De huidige crisis van het liberalisme is niet alleen cultureel of politiek, maar ook sociaal en economisch. Schaalvergroting, globalisering en financiële concentratie hebben veel welvaart gebracht, maar tegelijkertijd het individu kleiner gemaakt. Mensen zijn formeel vrijer geworden, terwijl zij zich in de praktijk vaak afhankelijker en machtelozer voelen.

Dat vraagt niet om minder liberalisme, maar om een liberalisme dat opnieuw durft na te denken over macht, eigendom, gemeenschap en menselijke waardigheid.

Het echte liberalisme ging nooit alleen over bescherming tegen de overheid. Het ging ook over bescherming tegen willekeurige macht in bredere zin. Vroeger konden dat kerk en adel zijn. Vandaag zijn het soms monopolies, financiële structuren en systemen waarin arbeid structureel zwakker staat dan vermogen.

meer invloed uit op politiek, media en dagelijks leven. Intussen ervaren veel mensen dat hun positie kwetsbaarder wordt, ondanks economische groei en stijgende cijfers. Het Manifest benoemt die ontwikkeling nauwelijks.

Dat is in mijn ogen vreemd omdat juist daar veel van de huidige maatschappelijke onrust ligt. Wantrouwen, populisme en complotdenken ontstaan niet alleen door desinformatie of radicalisering. Ze groeien ook in een samenleving waarin een deel van de bevolking het gevoel krijgt dat instituties vooral functioneren voor mensen die al invloed, opleiding of vermogen hebben.

Het liberalisme was oorspronkelijk geen ideologie van bezit, maar van ontvoogding. Thorbecke wilde macht spreiden, niet concentreren. John Stuart Mill verdedigde niet alleen vrijheid tegenover de staat, maar waarschuwde ook voor sociale conformiteit en economische machtsvorming. Voor Mill betekende vrijheid meer dan met rust

Het Manifest zet een stap terug richting een menselijker liberalisme. Dat verdient erkenning. Maar zolang de economische machtsvraag grotendeels buiten beeld blijft, blijft het risico bestaan dat het liberalisme vooral de taal van vrijheid spreekt, terwijl een groeiende groep burgers steeds minder ruimte ervaart om werkelijk vrij te leven.

Misschien ligt daar inmiddels de belangrijkste liberale vraag van deze tijd.

Paul de Bruijn is ontwikkelingspsycholoog, ondernemer en eigenaar van ProMind. Hij combineert psychologische diepgang met een nuchtere, praktische kijk op mens en organisatie. Daarnaast schrijft hij regelmatig scherpe, licht polemische columns over werk, leiderschap en maatschappij.

“Mensen zijn formeel vrijer geworden, terwijl zij zich in de praktijk vaak afhankelijker en machtelozer voelen. Dat vraagt niet om minder liberalisme, maar om een liberalisme dat opnieuw durft na te denken over macht, eigendom, gemeenschap en menselijke waardigheid.”

